

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 4.

Lördagen den 23 Januari

1841.

Försök att framställa Svenska Lagfarenhetens utbildning ifrån K. Gustaf I:s antråde till Regeringen intill slutet af sjuttonde århundradet. Första afdelningen, intill K. Gustaf II Adolphi Regeringstid. Författadt af *Hans Järta*. Af Kongl. Vitterh. Hist. och Ant. Acad. med stora priset belönt år 1832.

(Infördt i Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academiens Handlingar. XIV Delen. Stockholm 1838. Sid. 179—367).

Så fattig vår forntids- och medeltidshistoria är på bidrag till en teckning af de handlande personernas individualitet, på stoff till biographiska karakteristiker, (på detta håll har Noriges medeltid ett afgjordt, lysande företräde), så rika äro deremot de källor, som öppna sig för bearbetningen af folkets och landets historia, författning, rättsstadganden, seder och språk. De i en ypperlig upplaga utgifna landskapslagarne lägga en betydlig gård till kännedomen om dessa för en allmän tidskarakteristik wigtiga rätts- och samhällsförhållanden. Skarpsinniga och lärda undersökningar öfwer Sweriges samhällsförhållanden hafwa ej uteblifwit. En af dessa annäles här, och Ref. går att redowisa för afhandlingens hufwudsakliga innehåll.

Förf. undersöker landskapslagarnes ålder; antager, att Westgötha lagens äldsta bearbetning förskrifwer sig från början af 13:de århundradet; redogör för de olika föreställningsfätten om provinslagarnes uppfomst och redaction, och påser sig wid den uppfattning, enligt hwilken lagarnes författande instränkte sig till att i skrift fästa en gällande rättsförfattning, som under loppet af århundraden blifwit stadgad och utbildad. Obekantskap med skrifkonst och dennas instränkta bruk, som länge war be-

gränsad och bestämd till kyrkans tjenst, traditionens wälde i tidehwarf, som hade ett öra för det lefwande ordet och hågkomst af dess innehåll, och den långa tid som åtgick innan skrifwen lag kom i bruk och erhöill giltighet på sjelfwa Jöland, som i kulturhistorisk utbildning ej stod tillbaka för skandinaviska Norden; alla dessa omständigheter understöjda den uppfattning af tidsbestämningen för lagarnes skriftliga upptecknande, som låter detta hafwa egt rum åtminstone ej förr än i tolfte århundradet.

Ingen gammal handskrift bekräftar den i företalet till Buræi upplaga lemnade underrättelsen, att Wiger Spa varit af R. Ingiald utfickad att uppteckna de lagstadganden, som den tiden egde förbindande kraft. I en Påfwen Innocentii III:s bulla af år 1206 omtalas en lex consuetudinis, som årligen förkunnades för folket. Påfwen ogillade de stadganden i denna lag, som instränkte rättigheten att göra testamenten till kyrkor, eller som drogo de andliga inför werldslig domstol. R. Swerker II:s förordning om andliga frälset, utfärdad sex år före nyhånade bulla, tyckes wisa, att den öfwerlagade lex consuetudinis ej varit en såsom allmänt giltig fastställd lag; i hwilken händelse den af Konungen widtagna förändringen varit antingen ett ingrepp i gällande lag, eller en af folket gillad förändring. Äfwen om öfwanämde consuetudines varit skriftligen upptecknade, får man derföre ej derwid fästa betydelsen af skrifwen *Lagbock*, (sid. 189). Skiljaktigheterna emellan de båda olika editionerna af Westgötha lagen, (hwilka skiljaktigheter likwäl mest instränka sig till uttrycken), styrka, att anteckningen af öfliga rättsbestämmelser ej "såsom bekräftad lag i nu gällande mening" varit antagen och stadgad. (s. 190).

Domsrätt i samhällens första dagar utgår från den erkända nödwändigheten att försöna sribande

slägter. Det straff som ålågdes den förfördelande är böter. Strafflagarna röja genom sina straffbestämmelser sitt ursprung från de af en lagligen erkänd medlaremakts ålagda penningböter. (sid. 199). Böterna stiftades till en början mellan målsegaren, häradet, som var det samma som ett skyddsförbund af wisäa slägter, och Konungen. Redan i början af 13:de århundradet skall i Förfs tankar samhällsmakten hafwa erhållit tredjedelen af penningböterna (sid. 219). Prof. Bergfalk i sin granskning af H:re Geijers och Strinholms historiska verk, (Scandia. IV. 2. s. 438), påminner, att det war åt R. Erik den helige som swenska folket erhöjd tredje parten af sakören. Redan innan des lærer Konungen hafwa haft sin andel i en sakfälds egendom. En mera ordnad samhällsmakt och utwidgade kungliga rättigheter förutsättas genom den förklaring, att wäldsgerningar wore edsörebrott. — För att döma, måste bewisning hafwa föregått. Före öfriga bewisningsfätt egde i Förfs tankar edgång rum hos de germaniska folken. Den som war fri man, wille äfwen anses för ärlig man. Men då anspråken att tros på sina ord yrkades så wäl af åklagaren, som den swarande, så infördes edgårdsmän. (s. 202). Ordalier trädde sedan i edgångens ställe. Ordalierna wore i bruk hos många hedniska folk, begagnades wisserligen under katholska tiden såsom bewisningsmedel; men underkändes af flera Påswar. Alexander III i en bulla af 1179 förklarade så wäl ordalier som enwigt för otillbörliga sätt att "tentare Deum." Jernbyrden är ej påbuden i andra swenska landskapslagar, än uti Skåne-lagen och skånska kyrkrätten. Östgötha och Helsingelagarna omtala den såsom affläffad. Efter flera föregående förbud mot ordalierna, blefwo dessa sednare omsider år 1320 förmiligen affläffade. Wilhelmus Sabinensis hade år 1247 förbudt bruket af dem i Norrige. Edgång fallas probatio canonica; ordalia probatio vulgaris. — Förf. berör sedan de olika föreställningar om juridisk bewisning och dom. Nämnar i förbigående (sid. 207) Rogges åsigt, att det germaniska rättegångsättet utesluter bewisning, och inkränker sig till käromål, swar och dom. Detta påstående stöder sig på en mera utwidgad föreställning om domsätgärderna, än den man wanligen erkänner. "En owedersäglig urkund, twenne wittnens sammanstämmande berättelser, ett behörigt läkarebetyg afgöra om en saks utgång lika ofelbart, som jernbyrden, eller ederna af wittnen, eller medswärjande, eller

nämnden den fordom afgjorde, och lägga på domarens öfwerlygelse lika tvingande band." (sid. 207). Bentham är af motsatt tanke, och efter honom innebär domen äfwen bewisningen genom den frihet att pröfwa det bindande i juridiska bewis som tillägges domaren. (l. c.). Folkets delaktighet i domaremakten skall i någres tanka wara intygadt af tolfmannanämnden wid Härads och Lagmanstingen. Före nämndens i 17:de århundradet förändrade bestämelse war denna likwäl icke en "domstolsdel, utan ett bewisningsmedel." Den pröfwade ej hwad rätt war, utan hwad samt war, och kunde troligen anses för "en utbildning af edgårdsmanna-bewiset." (sid. 211). Widare anmärkes, att engelska nämnden, med en för öfrigt utwidgad besättning, anses som ett bewisningsmedel.

Från Härads höfdingen kunde wädjas till Lagmannen och Konungen. Rättsfökande egde att gå förbi de lägre instanserna. Här må tilläggas hwad Prof. Bergfalk i Scandia (l. c. sid. 347) anmärker, att swenska Lagmansembetet war en demokratisk inrättning, okänd för våra stamförwandter i Danmark och Norrige. Äfwen weta dessa länders lagstiftning ej af den andel i böter, som i Sverige tillkom häradet. H:re Järta erinrar om den olika behandling som wedersfors en å bar gerning gripen misbdadare och en annan, som lyckats undandraga sig den omedelbara hämnnden. Den förre måste erfara strafflagens hela stränghet. Den sednare erhöjds att under hela menighetens skydd insinna sig på Tinget, för att sig förswara, eller söka förlikning. Fäldes han i laga wäg, blef han fridlös förklarad, d. w. s. förlustig häradets eller landskapets beskydd, tills han tillfredsstält släghämnden. Afslagsnandet från samfundet war wisserligen ett straff, men äfwen ett räddningsmedel; enär förbrytaren skild från beröring med de slägter som hämnnden ålåg, kunde blifwa i tillfälle att förlika sig med dem. Till hwad här blifwit anfördt om inkränkning i släghämndens rättigheter och de underlättade utvägarne till en förlikning mellan förbrytaren och dem som hade bot att kräfwa, kan bifogas ett af Prof. Geijer, äberopadt stadgande af d. 30 Nov. 1385, hwarigenom det war honom, som tog till flykten för att undgå släghämndens följder, tillåtet att hafwa full wapen sig till wärn. Detta stadgande upphäfsdes likwäl genom ett sednare påbud af d. 6 Dec. 1344. (Sfr Bergfalk, l. c.). Förf. öfwergår till en teckning af

husbondewäldet; erkänner utsträckningen af en makt, som kunde misbrukas till hårdhet, men som af lagens bands i flera wigtiga frågor, och ej i något hänseende kunde jämföras med det all mensklighetskänsla upprörande barbari, som stämplade en husfaders rättigheter på grund af jus Romanum (sid. 223). — Om trälars barn gälde i Skandinavien, att war en af föräldrarne fri, blef barnet fritt, i motsats till det tyska stadgandet: "das Kind folget der ärgern Hand." Mildare war detta påbud än romerska lagens stadgande: "partus ventrem sequatur."

Härefter utvecklar Förf. sina tankar om äkten-
skapet; bestrider att de gåfwor, som friaren skänkte
giftomannen och bruden, woro att anse såsom wärd-
ören eller betalning. Den nordiska odalkonans anse-
ende, hennes rätt till tredjedelen af boet och till lös-
ören wisar henne i en annan ställning, än en köpt
trälinna. Likwäl medgifwes, att sedan egennyttan
flitt de sedliga banden bland sydligare germaniska
folkslag, kunde fäder och målsmän hos dem sett sa-
ken annorlunda och betraktat friarens skänker såsom
köpefälling (sid. 227). Anmärkas bör, att äfwen ef-
ter den ädlare uppfattning af qwinnofönets ställning
i Norden, som Förf. med grunddragen uti den gö-
thiska och germaniska folkkaraktären och desutom med
många historiska intyg är i tillfälle att styrka, kan
det lika litet bestridas, att äktenskapets form war ett
köp, och att mundr, eller gåfwan till bruden, war i
flera lagar bestämd. (Jfr Strinholm, 2:dra delen,
s. 530—31). Likaledes skulle brudens fader hafwa
wingäf, wängäfwä; men friaren fick af honom i stäl-
let fylgdh, hemgäf, som utstyrseln kallades. Geijer
(Svenska Folkets historia I sid. 113) erinrar, att
bruden kallades gåfwoköpt, och att lagliga formen
för äktenkap war "köp med fader, eller närmaste frän-
der;" "ehuru detta snarare är ett symboliskt uttryck
för aftal i allmänhet." Skänkerna till bruden hade
efter hwad Tacitus förmåler om de gamla germa-
nerna en symboliskt betydelse, och betecknade äktenka-
pets pligter. Denna åsigt delas af Järta. Han
tillägger, att i fall morgongäfwan warit köpefälling,
så hade äfwen hemfölsden warit detsamma. Och i
detta hänseende kunde bruden med lika stor rätt sä-
gas hafwa köpt sin man (sid. 228). Engifte antages.
Afswitselferna woro undantag, ej regel. Detta be-
styrkes med hela eganderättsystemet. Det bestrides
att frillebarn lagligen tagit arf efter fader. Endast
underhållsmedel fingo de. Till stöd dertför återopas

ett stadgande i Westgötha-lagens äldre codex. Hwad
som berättas, att under Folke Lagman gingo frille-
barn från arf, tolkas af Förf. så, att frillebarn ej
före Folkes förändrade stadgande warit berättigade
till fädernearf, men att de genom olag, som blifwit
praxis, kommit i fråga till fädernearf (s. 230). Gei-
jer (Sw. Folk. Hist. I. sid. 113) säger, att frille-
barn ej woro uteslutne från allt arf. Hwad de ej
ärfde war arfwejorden. Hr Järta will ej inlåta
sig i en undersökning, huruvida i hedniska tiden mö-
röfwades till hustru. För en följande tid återopar
han lagarnes stadganden, som förbjödo qwinnowof.
Frågas, om ej förbuden förantledades af misbruket?
Detta är Hr Strinholms uppfattning af saken.
(Sw. Folk. historia, 2. s. 522).

Förf. underkänner den förslagsmening, att Up-
sala öde blifwit föröfad genom de nyodlingar, som
Braut Anund lät anställa, och genom alla de går-
dars hemfallande till kronan, hwilka tillhört de af
Ingiald Illråda afdagatagne småkonungarne. Då
Braut Anund wäkte sitt folks häg för nyodlingar,
såges ej, att han tog folkets krafter i anspråk för
anläggandet af kungsgårdar. Och hwad genom In-
gialds wäldsgerning hemföll till kronan, gick sanno-
ligt förloradt genom regentombytet wid hans ätts
fördrifwande. Förf. förnekar ej hwad Westgötha och
Helsingelagen förmåla om wisfa i nämnda landska-
per belägna gårdar, hwilka tillhört Upsala öde; men
han anser utsträckningen af dessa besittningar hafwa
warit alltför obetydlig, för att komma synnerligen i
fråga, enär bidrag till hofhållningen erfordrades ge-
nom en af odalsjorden erlagd skatt. Upsala öde in-
nefattade i Förf:s tankar ej endast en wisf jordegen-
dom, utan äfwen "alla konungawäldets real-rättig-
heter;" således äfwen skatterna. Med rimfrönika
styrkes, att Konungs öd betecknade både fast och löst
gods. Hr Strinholm (Sw. Folk. hist. I. sid. 585)
widhåller den äldre föreställningen om hwad under
Upsala öde innefattades. Den till offren anslagna
näsfattan anser Strinholm såsom något ursprung-
ligt, ett bidrag äldre än Upsala öde. Hus kan swär-
ligen winnas i en sak, som tillhör en så aflägsen
fortid, och som stödjer sig på en källa af half-my-
thisk karakter, hwars wigt såsom historiskt auctoritet
ej skattas särdeles högt af Hr Järta (sid. 237).
Prof. Geijer förklarar Upsala öde för att hafwa wa-
rit först templet, sedan Swea Konungars ständiga
egendom. Hwad som förtjenar uppmärksamhet är

H:r Järta's erinran, att inga landtbönder, med wilfor och rättigheter, olika de fria odalböndernas, omtalas på dessa kungegårdar. Hade Kungarnes jordbesittningar wurit alltför betydligt, så skulle äfwen odalsjorden blifwit synbart minskad, och dertill saknas alla spår. — Kronans rättighet till ouppbrukad jord bestrides af H:r Järta, samma gång han med de flesta författare förklarar Helgeands-holms-beslutet för ett falsarium. Uplands-lagen, 13 år yngre än nyfnämnda Herredags-beslut, och f. Christophers allmänna landslag, som är 160 år yngre, bewisa, att ofwannämnda document är underfucket, enär de utan att nämna det, lemna motsatta lagstadganden. Efter landskapslagarne woro allmänningarne en byarnes, häradernes och landskapens tillhörighet. Två tredjedelar af afraden tillhörde häradet. Den återstående tredjedelen tillföll Konungen; men detta anses bero af en medgifwen bewillning (sid. 239, 240). Geijer (Sw. Folk. hist. I. D. s. 188—89) styrker med en kongl. stadga af 1485, att bergwerk woro enskild egendom. Detsamma intygas om fiskerier. Sjelfwa documentets uppkomst anses stå i förbindelse med sträfwandet att under Johan III:s tid förhöja regalierna. Så framt Göran Persson gifwit sitt intyg om documentet, att det är ett falsarium, måste documentet vara äldre. Först i Johan III:s tid framdrogs det emedlerid till stöd för förmenta rättigheter. Det stod nära tillsammans med adelsintresset, att kronans egowälde till swenskt jord erkändes; ty ur kronans hand öfvergingo många förlänningar i adelns. Begreppen om frälse och ofrälse i sin utsträckning till jordens natur och beskaffenhet, och om kronans eganderätt till all ofrälse jord gjordes förgäfwes gällande af Gustaf I:s tyffe Cancellor Conrad v. Pyhy. Odalmanna-friheten hade aldrig i Sverige blifwit förqwäsd af feodal-prerogativer, såsom H:r Järta mycket grundadt anmärker. (sid. 255, 317).

Huru bondefriheten och bondens besittningsrätt till sin jord war i fara för inkräkningsbegäret i en slags laglig form af köp och förlänning, se det här granskade arbetet, sid. 316—20.

Författaren redogör för innehållet af den regeringsform, som utfärdades för Westergöthland d. 8 April 1540, (sid. 287—95). Detta stadgande eger i Förfs tankar stor wigt för swenska laghistorien, i anseende till de främmande styrelsegrundsatser som Gustaf I upptog, och hwarigenom han wille utwidga

sin makt i likhet med öfriga europeiska Konungars. Att landslagen öfwerträdde genom den högsta domsrätt som tillerkändes det i Westergöthland upprättade regementet, anmärkes (sid. 293). "På Sweriges lagstiftning inympades en framgent i ständig omwärling fruktbar gren, nemligen politiens." (sid. 296). Prof. Geijer är af den tanka (Sw. F. Hist. 2. s. 121) att denna regeringsform aldrig kom till verkställighet, och att R. Gustaf I för mycket wille ingripa i landets förvaltning, för att han i längden skulle gerna se en collegialstyrelse i landsorterna. En ofördelaktig, men sann teckning lemnas (sid. 283) af v. Pyhy. Luther säger, att v. Pyhy war ein Bube, att han begått twegifte, och ehuru son af en förénär föregifwer han sig wara Grefwe.

(Slutet följer).

Bref och Dagboks-Anteckningar af A. Törneros. Utgifna efter hans död. I. Upsala Leffler och Sebell. 1840.

Adolph Törneros är ett namn, som kommer att länge lefwä, så i lärjungars tacksamma hjertan, som i hela fäderneslandets äminnelse. Känd och wärderad war han icke allenast i Upsala, der han offrade sitt lif i walo och arbete, lydande ingen annan ingifwelse än den stränga pligtens: wärderad war han öfwerallt der ett wetenskapligt sträfwande, en allwarlig anda, aftades. Det är, måhända det skönaste man kan säga om den hädagångne läraren, att han war älskad icke allenast af de lärjungar, som närmast tillhörde honom och njöto hans personliga ledning och umgänge, utan ock af dem, som aldrig sett honom, utan endast kände honom genom hans skrifter, eller genom denna underbara harmonia præstabilita, som meddelar sig, så till sägande, genom ett elektriskt ämne i hela den wetenskapliga atmosfæren. Med rörelse har den lärjunge, som i dessa rader egnar en tacksamhetens gård åt hans minne, mången gång hört af den Carolinska Akademiens så wäl lärare som lärjungar, den oförgätlige Törneros wara ett föremål, icke allenast för djup aktning, utan för innerlig tillgifwenhet; och hans död war ett slag, som träffade mångt hjerta i Lund, så wäl som i Upsala, ty Adolph Törneros tillhörde Sverige.

Som philolog stod Törneros högt öfwer den wanliga strätens trampare: det war eld, det war lif,

det war själ i hwarje ord som han uttalade öfwer de gamles lif lefverne och skrifter. Ja wiste som han att draga kubikroten ur de kärnfulla Latinska orden, och ställa dem fram i hela deras Romerska ställighet; ja, när det gälde bildlig framställning af språkets finaste skiftningar, att så ögonblickligt daguerrotypisera sina föremål, att lärjungen häpnade öfwer den öfverraskande likheten med sina drömda urbilder i Latium. Hans bearbetning af Ramshorns lexicon, är ett arbete i sitt slag klassiskt, som länge nog torde få wänta på en fortsättare wärdig föregångaren. Blixt på blixt slog hans snille in i forntidens skumma fjerran, ware sig Hellas eller Romas, och han war i båda så hemmastadd som i sin barndoms hem.

Så ock när det gällde forskning på den egentliga **Tankens område**. Hans afhandling om den **Æsthetiska contemplationens innehåll och gränser**, är ett arbete, som, om det ock närmast sluter sig till Solgers åsigter, dock wittnar om mycken själfständighet i tanke och derutaf följande originalitet i framställning.

Dock att skildra Törneros' förtjenster som wettenskapsman tillhör ett annat tillfälle. Det arbete af den oförgätlige, som för det närwarande sysfellsätter oss, är icke något arbete af hwad man wanligen kallar lärdom, men det sammanhänger närmare än man tror med den sanna lärdomen. Densamme, som öfwade sin skarpsinnighet på de så kallade döda, men inför werldshistorien ännu lefwande lärda språken, war själf en lefnadsfrist deltagare i den friska werkligheten med des både allwarsamma och lustiga sidor. Detta förhållande, att en så kallad boklärdd sammanstrifwit bref och anteckningar blirtrande af en qwick och humoristisk uppfattning af det hwardagliga i lifwet, är ett bewis på att den äkta lärdomen alltid är själ, och att den när som helst kan gripa in i hwad man kallar werklighet och göra sig begripelig äfwen för den olärde. Sådan är den stora förmågan af popularitet, som alltid är den snillrika lärdomens följeslageriska. Den som kände Törneros närmare, såg uti honom i lefwande bild den sanning förwerkligad, att den sannt lärde aldrig är pedant; man behöfde endast se den sprittande lifliga mannen, denna själ för hwilken kroppen war, att nyttja Platos ord om materien, ett *μη ὄν*, en bräcklig och genomskinlig spindelwäf, för att fatta

att han icke kunde lefwa i hwad både den lärde och den polärde kalla glosor. Törneros' hela lefverne war en utläggning af **Sjfernshjelm**s ord:

**Will du nu säga min Hercule; mången är lärdd
men en åsna,
Toker i allt det han talar och gör, en tyloer i
gästbåd,
Doek är han lärdd. Nej, Hercule, Nej; en sådan
är olärdd,
Fast honom flödde Latin äfwer öronen ned uppå
fläggjet.**

Densamme Törneros, som icke gaf sig någon ro, förre än han twingat den ofunnigaste af sina lärjungar att begripa skillnaden emellan ut och quod, han lefde bland skogar och sjöar, ångar och fjell, och gaf som en äkta naturson hwarje minsta grässtrå en talande tunga: Densamme Törneros, som hwälfde sina dammiga folianter långt öfwer midnatten, deltog med ledighet och finhet i det mest kinkiga samtal i en haule volée, så wäl som han hade ett ord och ett hjerta för allmogens rättframhet i ord och åthäfwor. Törneros war en rik natur; han hade, att nyttja en liknelse ur den honom så kära tonkonsten, en kontrapunkt för alla de toner som rörde sig så utom som inom honom.

Det war denna frånwaro af all lärdd högfärd af allt supercilium, det der oftast är ett hårdt skal öfwer inre tomhet, som gjorde Törneros så älskelig både i umgänge och skrift, och som gör hans efterlemnade bref så dyrbara för hwarje Swenskt sinne. Dessa bref, de öppna, för hwar och en som älskade den hädangångne, det innersta djupet af hans älskwärda själ, lifasom de gifwa de wänner, som ej närmare kände honom, mången bekräftelse på wänliga aningar om en personlighet, med hwars ideer de länge och kärleksfullt sysfellsatt sig.

Man finner i dessa bref icke allenast det fina natursinne som lutar sig mot modren jorden och hör som Heimdall huru gräset werer, utan ock den skarpsinnigaste menniskokänedom, en kunskap eller rättare en wisdom, som icke förwärfwas i boken utan i det hwimlande lifwet. Någon gång yttrar sig denna menniskokänedom något hwaft, men oftast är den älskelig och försonande. De ord hwilka Törneros yttrar om fruntimmerssällskap och öfwerhuswud om qwinnan, till och med den lilla iagttagelsen om fruntimmers långsamma sätt att taga affed med de män-

ga upprepade "adjo föta du," skulle hedra äfwen den finaste människokännare, och äro så mycket mera öfverraskande, som man nästan skulle kunna tro dem vara ousägeliga för männer, och uppfatteliga endast af ett qwinligt snille sådant som teqnarinnans af hwardagslifwet. Och dessa fina iagttagelser, de stå i bredd med den mest manliga humor, som leker sin odödliga lek med "wara eller icke vara" en högtidlig nyårsnatt. Törneros kände aldrig förgångelsens smärta som pjunk, den förklarade sig hos honom till ett odödligt leende, och sjelfwa hans hypochondri har derföre alltid, när den insinner sig, något storartadt.

Törneros är målare; han lochar pphystognomien af all ting och gör till och med den döda omgifningen till en lefwande och språksam umgängeswän. Wisaren på tornuret, tobakspipan, stolar, bänkar och bord lefwa då han får med dem att göra. Och detta är icke tanklöst joller, utan tänkfedigert skämt så som det en man egnar. Swärligen skall man derföre finna någon författare, hvars ord äro rikare på innehåll; det fins icke ett jota i Törneros' stil som icke är jemt upp! så mycket som behöfs, hwarken mera eller mindre. Stilen är slädfri som mannen det war; derutas kommer det sig och, att mången lätt skulle tro sig vara i stånd att skrifa något jemngodt eller jemförligt med de bref hwilka Törneros efterlemnadt; men så tror äfwen rimmaren om den gamle Homerus. Det är just det konstiga i snillet's skapelser, att de äro konstlösa för all yttlig betraktelse, och aldrig hafwa någon utifrån länad skrud, som kan efterhärmas eller ertappas.

Samma säkra omdöme som gjorde Törneros till en sin kännare så af människan som af naturen, öfwer gaf honom icke heller i wetenskapen om det stöna. De omdömen öfwer konstnärer och konstwerk, som här och der äro strödda i hans bref, bära prägel så wäl af skarpsinnighet som oweld. Uppfostrad under Upsalas aldra-Tyskaste period, kunde Törneros ej undgå att röna inslytandet af sin samtid's och sin omgifnings gällande åsigter. Men han hade ett allt för fint omdöme, för att gå för långt, ehuruwäl det någon gång märktes att han tänkte mera Germaniskt än Swenskt, så att till och med modersmålet öfwer gic i Tyska. Ett mäktigt wärn för hans ursprungliga sjelfständighet woro honom de gamle, och han rycker sig stundom lös ur sin uppfostrans åsigter, till sina aldraegnaste. Högt älskade Törne-

ros, som man ser af hans bref, Jean Paul och Goethe; men han låter icke förleda sig, hwarfen till härmning af den förres mången gång konstatade qwidhet, eller till den eckliga widsepele med hwilken den sednare, af allt hwad romantiker heter blifwit dyrkad. Det omdöme hwilket Törneros ibland annat faller öfwer die *Wahlverwandchaften*, är både frifinnadt, och för den tid då det fälldes drifigt, och då det ännu är ett ord i sinom tid kunna wi ej underlåta att anföra det: "Hwad jag finner högst klanderwärdt" säger Törneros "är att Goethe så ofta tyckes bruka ästetikens wäg — på hwilken goda och onda karaktererer wäga ungefär lika — äfwen så som moralens wäg. — I *Wahlv.* är det hela grundadt på de mest orena förhållanden; en pestluft af swaghetsynder omgifwer läsaren. Ehuru skalden är skyldig menfligheten, att bestämdt förklara sig för hwad han anser godt eller ondt i sina personer, så leker här Goethe indifferent med begge; med likasom leende min skildrar han äfwen det dåliga och rentaf fördömliga. Om han just ej ställer fram sina karakterer såsom absolut goda, så framstår dock hwar och en genom hans behandling såsom god nog; ehuru nästan ingen af dem finnes der, som ej är illa maskstungen eller ruten på någon sida. Det hjälper föga, att han låter dem alla stranda genom sina orena passioners stormar, då sjelfwa passionen blir den gloria, hwarmed han utkläder sina swaga huswudgestalter till helgon."

Detta omdöme är skarpt, men en och hwar som desamma närmare begrundar, skall finna dess sanningsenlighet. Grundtanken i Goethes werldsberömda roman, följdrifigt utvecklad, upphäwer werkeligen all fri wilja, i det den inom helgedomen af en moralist werldsordning tillämpar det organiska lifwets kemiska walsträndskaper. Så wida man nemligen skall söka någon motswarighet i bokens titel och bokens innehåll, kan man icke undgå att göra den betraktelse, att lidelsen, enligt Goethes framställning, är ett blindt öde, som griper de af Gud förenade människoandarna, två och två, och lägger dem i sin retort, der de utan makt att bewara sin frihet, owilforligen skola, först stillas åt och sedan löpa tillsamman forswis. Man har welat förswara Goethe med den anmärkning, att de skyldige pligta med lifwet för sina synder, men Törneros har träffande wedertlagt denna mening. Ty dödb såsom straff för synd, den kommer som en himme-

lens blirt och krossar den brottflice, honom sjelf till straff och androm till warnagel. Men döden i die *Wahlverwandschaften*, är en stilla öfvergång till werldssjålen, nära nog en apotheos. Man skulle nästan wara frestad att tro, att denna hungerdöd, hwilken aldrig som berättad kan hafwa något förfärligt, i en bok med den finhet utförd som Goethes, wore med affigt wald, för att consequent enligt grundtankan, åfsädliggöra människans likhet med femissa lösningar, de der småningom afdunsta och så i gasform uppstiga mot himmelen.

Rec. har fäst uppmärksamheten wid detta yttrande af Törneros, om en bok, som, på den tid då omdömet skrefs, nära nog war en symbolist bok för sköna själar och för de rättrogna i den allena-saliggörande Goethedyrkan. Han har gjort det för att åfsädliggöra en af den hädbangängnes ärlaste egenskaper, hans sjelfständighet i åstgter. Han erinrar sig lifligt den oförgärlige lärarens beundran för Goethe och den föreläsning Törneros höll i anledning af den store mannens död; förmodeligen kommer denna sednare att tryckas bland den afsidnes wetenskapliga skrifter, och den läsande allmänheten skall då se, att den sjelfständige mannen kunde beundra och älska utan att derföre wara blind.

Rec. erinrar sig att han skrifwer dessa rader på Törneros' dödsdag; det war en dag af stor sorg wid det nordliga univestitetet, en sorg, som likt en elektrisk stöt, hastig och smärtsam spridde sig till den afsidnes talrika wänner i hela fäderneslandet. De efterlemnade skrifterna äro nu icke allenast en dyrbar föreningslänk emellan blöbände hjertan, de äro mera; de äro fäderneslandets gemensamma egendom, och ett smärtsamt minne af att det egt en man, som icke så snart får sin like i snille kunskaper och redbarhet. Det är i våra tider skönt att se en arbetare, som wet hwad pligt är och ej tröttnar att densamma uppfylla, ehuru från alla håll nya ideer fiendtligt rusa in på hans område. Han war en martyr i sitt fall, med lugnt medwetande af att ett ofta taclöst arbete likt "grumlige skedwattensböljor frätte håret af hans hjesa och en hop must utur hans själ." Frid öfwer hans stoft den ädle, som medan han lefde, aldrig sökte frid i annat än arbete!

Allmänheten står wisserligen i förbindelse till utgifwaren af dessa bref, men den har beklagat och

måste beklaga sig öfwer att den blifwit införd i signaturernas werld. Utgifwaren har af en för långt drifwen grannlagenhet endast med initialer betecknat personer, likasom esomoftast städer, byar och gårdar. Männisffigurer plåga ju ofta gifwa lif åt landskapsmålningar, men här är det twertom: så snart den masserade människan kommer fram, masserar sig äfwen den arma naturen, och läsaren känner sig så till mods som om han läste integral och differential-calcul. Man kan wisserligen se till hwilken grad Törneros är mästare, så wäl i karakteristisk som målning, derutas att hans taslor trots detta förhållande ändock bibehålla en wis grad af åfsädlighet, men de förlora dock mera än tillbörligt är. Det är ju nästan lösligt att läsa huru Författaren i S^{***} stötte ihop med en chås i hwilken satt brodern P^{**} och huru båda följdes åt genom A^{***} till ***; eller hur han lät sätta sig i land wid D^{**} i trakten af N^{***} klockan tio på qwällen, hwarest tidsbestämningen kommit nog strider mot ortsanonymiteten, särdeles då man betänker att i alfabetet D alltid ligger i grannskapet af N, om de och någon gång skulle komma bakfram. Så mycket mindre skal har utgifwaren till ett sådant förfarande, som Törneros sjelf är ganska grannlaga i hwad han yttrar om personer, och följakteligen ingen af de nämnda skulle lida till sitt ärliga namn, minst städerna. Men besynnerligt förefaller det likwäl den uppmärksamme läsaren, att den ende person hwars namn utgifwaren icke ansett nödigt att dölja, är en numera afsidens skådespelare, likaledes den ende i boken, som från en mindre fördelaktig sida omtalas. Rättar sig då utgifwaren efter huruwida man hör till "gens comme il faut" eller ej, då han utesluter eller icke utesluter namn? I enlighet med en sådan princip tycker man sig finna en haute volée, icke allenast bland menniskor utan och bland Sweriges sjöar, floder, städer, byar och gästgifwaregårdar, men med dessa har utgifwaren använt en motsatt method; den lilla staden E., Törneros' födelsestad, måste förblifwa anonym, men hennes Nåd Stockholm får den ära som wederbör. Ännu mera opasfande blir denna litterära kurragömma, då man finner signaturen G—r wara författare till literaturbladet, på hwars titel hela Sverige läst: Eric Gustaf Geijer.

Derfaken hwarföre Rec. uttalar dessa anmärkningar är den, att han anser Törneros namn höra till hela Sverige och att följakteligen hans lite

rära qvarlätenskaps ej bör göras njutbar endast för ett inskränktare antal personer. Wisserligen har brist på grannlaghet mycket tagit öfverhanden, men sådant afhjelpes ej med någon sfugggrädsfla, särdeles i en

tid som fordrar öppenhet i alla förhållanden och derföre början till en friare anda borde göras med en bok, som af sådana endast innehåller de ofskyldigaste, de renaste. C. A. H.

En ledamot af Kongl. Wetenskaps Academiën har haft godheten lofwa att meddela Redactionen Notiser om de ämnen hwilka förekomma i Kongl. Wetenskaps Academiens sammankomster. Dessa sammankomster äga rum en gång i månaden, och då derwid icke blott grundliga specialundersökningar i särskilda wetenskapsgrenar meddelas, utan tillika de nyare wigtigare tilldragelserna i den wetenskapliga werlden i allmänhet äro föremål för en säker och mogen granskning, så är det med synnerlig förnöjelse Redactionen nu kan gå att meddela hwad den inhämtat om de ämnen, hwilka föreworo wid årets första sammankomst den 13 Januari.

Sedan Academiën nyligen utrikes ifrån erhållit flera prof af galvanoplastik, eller den af Jacobi uppsunna method att copiera gravurer medelst användande af galvanisk kraft, hade Herr Almqvist dermed anställt flera försök, som utmärkt väl lyckats. Bland profwen fastades uppmärksamheten synnerligast wid copian af en wacker gravure i Mezzotinto af Martin. Öfver originalplåten hade genom galvanisk kraft blifwit utfärdad en annan kopparstiftwa, som således war upphöjd der den förra war sculpterad. Åter hade öfver denna upphöjda plåt blifwit utfärdad en 3:dje, som så noga öfverensstämde med den första, att aftryck af begge ej kunde åtskiljas äfwen wid granskning af de finaste detaljer. Den stora nyttan af denna upptäckt är ögonfentlig. All slitning af originalplåten bortfaller, och artistens arbete, förr förgämligt, kan nu bibehållas till den sednaste efterwerld.

Herrar Ekströmer och M. Retzius refererade en till Academiën ingången skrift af Herr Crusell i Finland: über die Heilwirkung des Galvanismus in einigen Augenkrankheiten. Förf. anför 2:ne i Petersburg anställda försök: 1:o. I det första ögat på ett swin infördes den + tråden. Om 2 å 3 minuter war lens fördunklad. Efter 2 dagar infördes i samma öga den — tråden, då efter 4 minuter lens åter war klar. 2:o. En man blef lyckligen opererad på ena ögat för starr. På det andra misslyckades operationen emedan kniswen stötte mot en „hård Capselstarr,“ — dock sågs en spymt af ljus der- efter. Nu infördes en galv. stapels tråd (+? — ?), och då „sprang starran i tre stycken,“ inom 2 minuter. Dessa 2:ne af Författaren anförda försöken ansåg Ref. ej bewisa hwad dermed åsyftades. Herr Ekströmer lofwade att genom egen forskning i naturen undersöka halten af denna, som det tycktes för hastigt allmångjordade upptäckt.

Herrar A. Retzius och Sundewall refererade en till Academiën ingifwen afhandling: Thyamis Comatulæ, en hittills okänd parasitisk Annelid beskrifwen af S. Lovén, hwars intagande i handlingarna tillstyrktes.

Herr S. Lovén ref.: McClelland, on the Cyprinacei of India (Transactions of the Society at Calcutta Tom 19. 2), ett arbete af wigt för kännedomen af denna stora familj af fiskarnas klass. Det innehåller beskrifningar af omkring 140 species lefwande i Indiens floder, underrättelser om deras geographiska utbredning och bidrag till deras Anatomi. Till märkwärdigare iakttagelser hörer den, att Salmonidernas familj alldeles saknas i Indien; den representeras i sjellwattnen af Cyprinaceer.

Den samme refererade: Petrifications recueillies en Amerique par A. de Humboldt et Degenhardt; decrites par L. de Buch. Dessa förseningar, dem den store Resande till större delen sjelf samlat, antyda, att kritformationen intager mycket stora sträckor på östra sidan af Anderna, liksom den i Norra America betäcker landet från Klippiga bergen till Atlantiska hafwet. Flera af de för denna formation i Europa karakteristiska petrificater återfinnes äfwen der. Den hwilar i Anderna på öfvergångsbildningar liksom i Nordamerica, och på båda skällen saknas den i Europa och Medlersta Asien underliggande Juraformationen, som således synes bildad under egna, mer inskränkta förhållanden.

Præses Herr Sæfström ref. McClelland, Some inquiries in the province of Kemaon relativ to geology and other branches of Natural Science särdeles med afseende på de ofantliga massor af jern och koppar, som Himalayabergen innehålla. Deremot hade det ännu ej lyckats att upptäcka källan till de förundransvärda rikedomar i guld och silfwer, som, så väl enligt de gamles berättelser, som nyare resandes intyg finnas i denna del af Asien.

En afhandling af Herr A. Erdman: Undersökning af tvenne nya Norriska mineralier: Praseolith och Esmarkit refererades af Herrar Berzelius och Mosander, som tillstyrkte dess införande i Academiens handlingar.

Herr A. Retzius meddelade, att enligt bref från Professor Jacobsen i Köpenhamn, hade man der i en gammal lista, som ansågs hafwa tillhört fordna Gottorpiska samlingen gjort det högst märkwärdiga fyndet af ett cranium af den sedan historisk tid utdöda fogeln Didus Ineptus.

Till Academiën woro inkomne tvenne afhandlingar: Berzelius, Undersökning af en Nickelhaltig Swaswelfis, från Klewa i Småland, jemte några iakttagelser om sättet att quantitatiskt åtskilja Zink och Nickel.

C. J. Nyman, Bidrag till Gottlands Flora. Academiens årliga medalj blir denna gång till minne af framl. Öfwerste Lieut. Sæfström.

